

distů podnětné a vybízí k plnějšmu využití.

A to lze plným právem opakovat i pro knihu M. Birnbacha, která byla předmětem naší informace.*)

BEDŘICH BAUMANN

*) Zajímavé i poučné by bylo srovnat závěry Birnbachovy s hlubší analýzou některých

hlavních aspektů „klasické“ psychoanalýzy, kterou podal P. L. Berger ve stati Towards a Sociological Understanding of Psychoanalysis (Social Research, 1965/1). Její překlad přináší Antologie textů ze současné sociologické teorie ve Spojených státech amerických, kterou připravila katedra sociologie FFUK.

BEDŘICH BAUMANN

INTRODUCTION À LA POLITIQUE

Maurice Duverger

Gallimard, Paris, 1964, 380 str.

Francouzský sociolog Maurice Duverger je znám i u nás jako jeden z nejvýznačnějších soudobých představitelů sociologie politiky, politických stran. Jeho práce jsou často citovány, jeho kniha o politických stranách se stala již téměř klasikou. Známa je i jeho práce o metodách společenských věd. I v našem tisku jsou časté zmínky o výsledcích Duvergerových výzkumů z oblasti sociologie politických stran, veřejného mínění apod. Pro Duvergera je typické, že své názory a koncepcce neustále upřesňuje a prohlubuje. Vydává znovu a znovu nové, podnětné práce, kde uvádí své dřívější myšlenky a současně rozšiřuje okruh svých teoretických a metodologických zájmů. Mnohé jeho práce vznikly také vlastně z přednášek na vysokých školách. Podobnou prací je i jeho Úvod do politiky. Je to práce velmi přístupná, psaná jasně a srozumitelně, projevuje se v ní jasnost a přesvědčivost výkladu teoretika, který má i velké pedagogické zkušenosti.

Duverger se příliš nezabývá otázkou, kterou považuje za pseudoprobém, to jest otázkou o rozdílu mezi politickou vědou a sociologií politiky. Spíše si klade za úkol řešit a nadhazovat otázky, které se dotýkají politiky, státu a moci. Domnívá se, že ještě není možné vytvořit spolehlivou teorii politiky. Současně však vidí nutnost takovou moderní teorii politiky vytvořit. Proto označuje svou práci skromně za úvod do politiky, není to ještě v jeho pojetí teorie politiky v pravém slova smyslu.

Celá Duvergerova práce má kromě úvodu

tři velké, relativně samostatné části. Každá z těchto tří větších částí se skládá ještě z pěti až šesti podkapitol. Práce je zakončena shrnujícím závěrem.

V úvodu své práce objasňuje Duverger své pojetí státní moci. Mluví o janusovské tváři státu, politické moci. Poukazuje na jednostrannost těch koncepcí, které zdůrazňují buď jen boj, zápas o moc a násilnou stránku moci, nebo naopak zase připisují politice a moci jen snahu o pořádek, zajištění veřejného blaha a zájmu proti partikulárním interesům. Duverger zdůrazňuje, že politika a moc je rozpornou jednotou obou těchto stránek — zápasu a boje, i snahy o integritu, pořádek a všeobecný zájem. V různých dobách nebo v různých situacích vystupuje do popředí ta či ona stránka moci a politiky. Je zapotřebí upozornit, že tato myšlenka je již vyjádřena u Marxe a Engelse, kteří zdůrazňovali, že základem politického panství je vždy výkon úřední veřejné funkce. Také by souhlasili s tím, že i ta nejdеспotičtější moc musí vykonávat určité funkce, které mají celospolečenský význam nebo ráz. Jen dogmatický marxismus viděl při rozboru moci vždy a všude jen násilí, represi, zneužívání moci k třídním výsadám a nechtěl přiznat, že i v třídní společnosti je stát jako nástroj vlády určité třídy také politickým reprezentantem celé společnosti, že v praxi je vždy ovlivňován poměrem sil mezi třídou vládnoucí a ovládanou, že stát vždy musí vyjadřovat i tento poměr sil.

V první části své práce Duverger zcela

právem začíná rozbor politiky od přírodních předpokladů a podmínek moci a politiky. Není to zase nic nesprávného a nemožného, ignorovat některé přírodní podmínky a předpoklady třídního boje, politiky a moci, znamená pěstovat jednostranný mocenskopolitický redukcionismus. Nelze prostě škrtnout přírodní podmínky a předpoklady moci, ani neuznávat, že určité prvky autority, podřízení a nadřazenosti existují v živočišných pospolitostech. Problém není ve faktech, ale v interpretaci, v důrazu, který se dává na přírodní v politice. Je třeba přiznat, že Duverger ne vulgarizuje ani nechce redukovat politiku a moc ve společnosti na přírodní podmínky a předpoklady nebo dokazovat, že vztahy mezi živočichy žijícími v pospolitostech a mocenské vztahy mezi lidmi jsou totožné. Jde mu buď o obrazné analogie nebo o vysledování geneze moci, autority, podřízení a nadřazenosti (to se týká zvláště jeho úvah o takzvaném principu peck order u živočichů, o němž se hodně píše v americké politické sociologii).

Významná a cenná je i ta část, kde se Duverger zabývá psychologickými podmínkami a předpoklady moci, psychologickou touhou po moci. Zase ne vulgarizuje, jen poukazuje na to, že moc má kromě svých politických a společenských charakteristik i prvky a podmínky psychologické. To platí zvláště pro jednotlivce i o jejich poměru k moci. Takzvané autoritativní osobnosti skutečně existují a jejich postoj k politice a k moci je rovněž a především motivován psychologicky.

V dalších částech práce se Duverger věnuje zejména takzvanému problému depolitizace v kapitalistických zemích. Polemizuje proti běžnému pojetí depolitizace a ukazuje na to, že podstatou tohoto procesu není pokles zájmu o politiku a politickou aktivitu, ale že jde o změnu a vystřídání politických forem a metod politiky. Všeobecně lze konstatovat, že vývoj zvláště ve vyspělých kapitalistických zemích ukazuje tendenci přechodu od násilných, bouřlivých forem boje 19. století (povstání, boje na barikádách, občanské války) k formám boje institucionalizovaného. Podle Duvergera je to opět poli-

tika a politická aktivita, jenže jiného druhu a typu. Duverger se odvolává na Leninovu myšlenku o tom, že stát vznikl jako orgán regulace a potlačení nesmiřitelných třídních konfliktů a zdůrazňuje, že přechod k regulaci konfliktů neznamena méně politiky a politické aktivity, ale jinou politiku a jiné formy řešení konfliktů a nesmiřitelných zájmů. Podstatou politiky není vždy a především potlačení, ale také snaha řešit konflikt jednáním, regulací, úpravou.

V poslední části práce se autor zaměřuje na otázku, zda po odstranění soukromého vlastnictví, které považuje za anachronismus, zmizí půda pro konflikty a střetnutí. Kritizuje opět dogmatický bezkonfliktní marxismus a poukazuje na řadu jevů, které i po odstranění soukromého vlastnictví a vykořisťování tvoří možnou základnu konfliktu. Jeho názory jsou jistě diskusní, ale základní myšlenka je správná: odstranění základních, třídních konfliktů a zápasů neznamená, že zmizí jakékoliv konflikty a zdroje napětí. Duverger uvádí příklady možných sporů a konfliktů jako spory generační, rozpor mezi ženou a mužem, rozpory mezi národy bohatými a chudými, u jednotlivců psychologické základy konfliktů s ostatními. Možnost konfliktu je podle Duvergera dána i faktem rozdílu mezi těmi, kdo vykonávají moc, a mezi těmi, kdo patří mezi podřízené.

V závěru práce vyjadřuje Duverger přesvědčení, že vývoj směřuje k socialismu. Soukromé vlastnictví je anachronismem a něčím překonaným. Budoucnost patří socialismu. Zajímavé jsou Duvergerovy úvahy o dvou koncepcích budoucí společnosti. Autor uvádí, že v obou největších průmyslových mocnostech existuje mýtus o zlatém věku. Obě dvě země, Sovětský svaz i USA, zdůrazňují, že směřují k blahobytu a k rozvoji výroby a techniky i vědy pro veřejné blaho. Obě jsou optimistické. Americký mýtus však spoléhá na kapitalistickou cestu dosažení této společnosti, Sovětský svaz zdůrazňuje svou cestu přechodu ke komunismu. Duvergerovy sympatie jsou na straně socialismu. Kapitalismu nedává žádné naděje. Ale současně se domnívá, že sovětský vzor socialismu rovněž není tím, kterému patří budoucnost. Du-

verger se velmi ostře staví proti pokusům ztotožňovat fašismus a komunismus pod jedním pojmem totalitní státy. Domnívá se, že období kultu osobnosti bylo v socialistických zemích podmíněno výchozí zaostalostí, nedostatkem demokratických tradic a že bylo přechodné. Socialistické země směřují v jeho pojetí k liberalizaci, která je nezbytná, poněvadž nelze spojovat socialismus s nedemokratickým zřízením. Socialistické země mají relativně příznivější možnost vyvíjet se podle Duvergera k demokratickému socialismu. Vývoj liberalismu k socialismu v kapitalistických zemích bude daleko těžší a pomalejší. Ale tento vývoj je nezbytný. 1. Vývoj dokazuje nutnost celospolečenského plánování výroby, 2. nelze vybudovat skutečnou lidskou pospolitost na základě kapitalistických principů, 3. samy základní principy kapita-

lismu jsou znehodnoceny. Kapitalismus je svou povahou antisociální.

Je jasné, že Duverger má svou vlastní představu o socialismu. To je dáno i jeho politickou orientací. Duverger patří k demokratické francouzské levici mitterrandovského zaměření. Jeho sympatie k marxismu i kritické výtky vůči dogmatickým deformacím marxistické teorie i praxe socialistických zemí jsou ve většině případů oprávněné, někdy vyplývají z určité neinformovanosti. Jako celek je však práce M. Duvergera velmi zajímavým, podnětným a cenným příspěvkem k moderní teorii politické vědy. Podstatné části této práce pak Duverger přejal do své velmi rozsáhlé práce z roku 1966, která nese název *Sociologie politique*, Presses universitaires de France, Paris, 1966.

E. URBÁNEK

ZASADY SOCJOTECHNIKI

Adam Podgórecki

Warszawa, Wiedza Powszechna, 1966, 164 str.

Polský sociolog Adam Podgórecki je u nás znám především svou prací *Sociologie práva*, která vyšla v českém překladu roku 1966. Jeho nová studie *Základy sociotechniky* na ni v mnohém navazuje, klade si však úkol jiný, širší. Má být první soustavnější informací o poměrně mladé vědecké disciplíně, která je někdy označována názvem sociotechnika, jindy sociální inženýrství. Z hlediska potřeb a cílů soudobé moderní společnosti, a to jak kapitalistické, tak socialistické, běží o disciplínu neobyčejně významnou, neboť svůj úkol spatřuje v poznávání a formulaci pravidel a zákonů uplatňování teoretických (především sociologických) závěrů v praktickém životě společnosti. Kromě těchto důvodů praktických hovoří pro existenci zmíněné disciplíny i jisté argumenty teoretické. Podgórecki v předmluvě ke své studii uvádí čtyři hlavní: 1. rozvoj obecné a praktické vědy, jež se zabývá problematikou efektivní činnosti, tj. praxeologie, 2. rozvoj právní politiky, tj. vědy, která usiluje o vědomé a racionální řízení sociálního a hospo-

dářského života, přičemž užívá právo jako prostředek realizace cílevědomých změn, 3. rozvoj metodologie praktických společenských věd, které se zabývají systematickou aplikací teoretických tvrzení v praktické činnosti, a konečně 4. stálý a systematický kvantitativní růst obecných tvrzení, která se týkají sociálního chování lidí a jež mohou být přeložena do jazyka praktických direktiv a doporučení.

Poněvadž sociotechnika je disciplína poměrně mladá, doposud nikoli plně konstituovaná, jež si faktické právo na existenci musí teprve vybojovat, stojí před každým autorem, který se jí chce zabývat, úkol stanovit nejprve její rozsah a obsah, zmínit se o její genezi, předchůdcích a zakladatelích. O to se pokouší i Podgórecki, a to v prvních třech kapitolách své studie.

Vymezuje nejdříve poměr sociotechniky k sociologii. Z nejobecnějšího hlediska zde běží o vztah praktické a teoretické vědy. Zatímco sociologie formuluje a verifikuje soudy týkající se souvislostí mezi různými